

Maailma andmestumine

Anu Masso^a

^a Tallinna Tehnikaülikool

Kuidas mõista andmestunud maailma? Metodoloogiline teejuht (2020). Toim. Anu Masso, Katrin Tiidenberg, Andra Siibak. Tallinn: Tallinna Ülikooli kirjastus. 800 lk.

„Kuidas mõista andmestunud maailma? Metodoloogiline teejuht“ on algupärane ülimahukas teos, mille koostajad ja toimetajad on Anu Masso (Tallinna Tehnikaülikool / Tartu Ülikool), Katrin Tiidenberg (Tallinna Ülikool) ja Andra Siibak (Tartu Ülikool). Peatükkide autorid on 38 teadlast, eksperti, õppejõudu ja praktikut Tallinna Ülikoolist, Tartu Ülikoolist ja Tallinna Tehnikaülikoolist ning mitmest teadus- ja arendusasutusest, eraettevõttest ja välisülikoolist. Raamat on tänu autorkonnale tõeliselt interdistsiplinaarne. Tegemist on esimese eestikeelse andmestumist ja sellega kaasnevate ühiskondlike protsesside uurimist võimaldavate metodoloogiate ja meetodite õpikuga, mis oleks konkurentsivõimeline ka rahvusvahelisel turul, kuna Eesti teadlaste seas on mitmete meetodite pioneere ja väljaarendajaid.

Raamatu eesmärk on tuua selgust andmestunud maailma mõistmiseks, seda nii andmete *abil* protsesse selgitades ehk metodoloogilisi lähenemisi tutvustades kui ka andmete *poolt* esile kutsutud ühiskondlikke protsesse, tagajärgi ja väljakutseid mõtestades. Kogumikul on kolm eesmärki: avada andmestunud maailma analüüsimise mitmekesiseid võimalusi ja põhimõtteid, tutvustada uudseid Eesti uurimusi ja siin arendatud analüüsimeetodeid ning tekitada huvi uute meetodite kasutamise, katsetamise ja edasiarendamise vastu. Kõik nimetatud eesmärgid on ühiskondlike muutuste tõendus- ja teadmuspõhiselt juhtimise eelduseks. Raamatu ambitsioon on käsitleda andmestumisega seotud metodoloogilisi muutusi ning alustada peamiste andmestunud maailma uurimise ja mõistmisega kaasnevate nihete ja suundade väljaselgitamist Eestis.

Teos avab andmestumisega seotud kompleksseid ning uudseid tahke, pakkudes seniste harjumuspärase metodoloogiliste jaotuste ja klassifikatsioonide asemel (nt kvalitatiivne vs. kvantitatiivne, arvutuslik vs. interpretaatiivne) uudse lähenemisviiside selgituse: ühiskonna andmestumine, suurandmete mõtestamine, teksti- ja tajuandmete analüüs, andmetega ja andmetest

lugude jutustamine, platvormid ja andmetaristud ning andmeühiskonnas tegutsev inimene. Eeltooduga soovivad autorid panna lugejaid mõtlema andme- maailma muutustega avanevatele valikutele ja võimalustele. Raamat tutvustab rohkem rahvusvahelist tähelepanu pälvinud käsitlusi, ent toob lugejani ka innovaatilisi vaatenurki – mitmed kogumikus kajastamist leidvad meetodid on nii Eestis kui ka maailmas uuenduslikud ning oma valdkonnas teedrajavad. Autorid on sõnastanud kümnest postulaadist koosneva manifestse põhimõtete raamistiku, millest andmestunud maailma tõlgendamisel ja mõistmisel lähtuda.

Raamat „Kuidas mõista andmestunud maailma? Metodoloogiline teejuht“ edastab Eesti ühiskonnale kohandatud rahvusvaheliselt konkurentsivõimelise unikaalse andmeloo, kasutades selleks keelelt ja stiililt mitmekesiseid loo jutustamise vahendeid. Ligi kolmeaastase raamatuprojekti raames töötati meeskonnas välja algupärane eestikeelne terminoloogia, rääkimaks ühiskondlikust andmestumisest ja uurimaks, kuidas kohandada rahvusvaheliselt väljaarendatud meetodeid ja analüüsitehnikaid Eesti konteksti ning pakkuda välja ja arendada edasi originaalseid metodoloogilisi lähenemisi. Raamatus väljapakutud uued terminid nagu „voogedastus“, „veebiroomajad“ ning „andmeõiglus“ toetavad vastavate tehniliste andmeanalüütiliste võtete kasutamist, kuid võimaldavad mõista ka andmete kasutamisega seotud kompleksseid ühiskondlikke protsesse ja neile tähelepanu pöörata.

Raamatu koostamisel ning keelekasutuse ja stiili valikul on silmas peetud laia lugejaskonda. Lugemise lihtsustamiseks on termineid selgitatud nii peatükkide alguses, terminileksikonis kui ka teksti sees joonealustes märkustes. Lisaks peatükkidele ja terminoloogiasõnastikule on raamatus lugemislusti pakkumiseks asjakohased ja humoorikad Ave Taaveti illustratsioonid, andmekunstnik Janne Liase joonistatud andmemaailma juhuslikkust kujutav kaanepilt ja hinnatud Eesti metodoloogide vahekommentaariid ehk säutsud, mis aitavad uusi meetodeid ja lähenemisi ajalooliselt ja epistemoloogiliselt kontekstualiseerida. Hierarhiline aineregister on koostatud mitmekesise metodoloogilise ettevalmistusega lugejat silmas pidades – sealt leiab viiteid lugemiseks nii kesksete metodoloogiliste teemade ja küsimuste (nt valimi kallutatatus) kui ka uudsemate arengusuundade ning tehnikate kohta (nt meelestatuse ja tajundmete analüüs). Peatükkide vahel liikumist ning temaatilist seotust, aga ka dialoogi eri lähenemiste vahel võimaldavad luua siseviited peatükkide vahel.

Raamatus käsitletud kompleksne ning interdistsiplinaarne lähenemine andmestumisele on uudne ja aktuaalne. Aina suurem osa igapäeva elulistest ja ühiskondlikest protsessidest jätab masinloetavaid ja arvulisteks andmeteks teisendatavaid jälgi, mille põhjal tehakse rohkem ja vähem kaugeleulatuvaid otsuseid. Seda andmerikkust ja andmepõhise otsustamise levikut nimetatakse maailma andmestumiseks. Kas see teeb elu tõhusamaks ja turvalisemaks

või ebaõiglasemaks ja ohtlikumaks, sõltub suuresti andmetöö kvaliteedist. Just sellele on pühendanud Eesti tippteadlaste ning professionaalsete andmetöötajate koostöona sündinud mahukas raamat „Kuidas mõista andmestunud maailma? Metodoloogiline teejuht“. Teoses pakutud unikaalne teoreetilis-metodoloogiline lähenemisviis ühendab interdistsiplinaarselt arvutuslikud ja kriitilised andmearuuringud, rõhutab iseteadliku ja teovõimelise inimese aktiivset rolli lugude jutustamisel andmetest ja andmetega, (suur)andmete mõtestamisel, teksti- ja tajuandmete analüüsimisel ning platvormide ja andmetaristute rakendamisel uurimisvahendi ja -objektina, mis on hädavajalik viimaks ellu kompleksseid andmepõhiseid muutusi.

Raamatul „Kuidas mõista andmestunud maailma? Metodoloogiline teejuht“ on loodetavasti oluline mõju ühiskonnale ja inimestele ning kõrge rakenduslik väärtus – tänu raamatu kirjutamise kaasatud praktikutele on raamat kasutatav ka väljaspool otsest õppeprotsessi. Esmasest tagasisidest on teada, et lisaks erinevate erialade õppejõududele ja tudengitele (sotsiaalteadlased, informaatikud, geograafid, majandusteadlased) on raamatu vastu olnud suur huvi ka meediaagentuurides, uuringufirmades ning nii era- kui riigiasutuste andmetööga igapäevaselt kokku puutuvate professionaalide seas (meile teadaolevalt keskkonnaministeerium, sotsiaalministeerium, rahandusministeerium, statistikaamet, Qvalitas jne). Tagasiside kolleegidelt on olnud ühemõtteliselt positiivne, viidates sellele, et Eestis oli sellise raamatu järele suur vajadus. Teos on saanud mitmeid auhindu: haridus- ja teadusministeeriumi 2020. aasta parima eestikeelse kõrgkooliõpiku auhind; statistikaameti auhind „Andmepärl 2021“ parima andmeloo kategoorias; Tallinna Ülikooli 2020. aasta parima publikatsiooni auhind.

Kuidas mõista andmestunud maailma? Metodoloogiline teejuht

Koostanud ja toimetanud Anu Masso, Katrin Tiidenberg ja Andra Siibak

Autorid Anto Aasa, Mare Ainsaar, Mai Beilmann, Marju Himma-Kadakas, Indrek Ibrus, Olle Järv, Aleksei Kelli, Toomas Kirt, Mare Koit, Irene Kull, Andres Kuusik, Ragne Kõuts-Klemm, Liisi Laineste, Innar Liiv, Liina Lindström, Anu Masso, Jaan Masso, Kadri Muischnek, Maria Murumaa-Mengel, Kerli Müürisepp, Maarja Ojamaa, Hembo Pagi, Kristian Pentus, Maili Pilt, Pille Pruulmann-Vengerfeldt, Ave Roots, Leno Saarniit, Andra Siibak, Siiri Silm, Indrek Soidla, Marek Tamm, Kuldar Taveter, Katrin Tiidenberg, Kristel Uibo-aed, Anna Veremchuk, Triin Vihalemm, Age Värvi, Haldur Õim

Tallinna Ülikooli Kirjastus, E-pub: https://www.ester.ee/record=b5396086*est

KUIDAS MÕISTA ANDMESTUNUD MAAILMA? METODOLOOGILINE TEEJUHT**Koostanud ja toimetanud** Anu Masso, Katrin Tiidenberg ja Andra Siibak**Autorid** Anto Aasa, Mare Ainsaar, Mai Beilmann, Marju Himma-Kadakas, Indrek Ibrus, Olle Järv, Aleksei Kelli, Toomas Kirt, Mare Koit, Irene Kull, Andres Kuusik, Ragne Kõuts-Klemm, Liisi Laineste, Innar Liiv, Liina Lindström, Anu Masso, Jaan Masso, Kadri Muischnek, Maria Murumaa-Mengel, Kerli Müürisepp, Maarja Ojamaa, Hembo Pagi, Kristian Pentus, Maili Pilt, Pille Pruulmann-Vengerfeldt, Ave Roots, Leno Saarniit, Andra Siibak, Siiri Siilm, Indrek Soidla, Marek Tamm, Kuldar Taveter, Katrin Tiidenberg, Kristel Uiboaed, Anna Veremchuk, Triin Vihalemm, Age Värv, Haldur ÕimE-pub: https://www.estser.ee/record=b5396086*est